

להרים את העיניים

[דברי הרב אבי גולדברג הי"ד לפרשת וירא]

גם בסוף הפרשה, בנסיון העקידה, לאחר שאברהם ויצחק עומדים בניסיון בהצלחה, אברהם שוב נושא את עיניו:

"וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך..."

שוב, יכל אברהם לעצור, לנוח לאחר קיום המצווה ועמידה בניסיון.

אבל לא! אברהם שוב נושא עיניים, ובזכות הרמת העיניים הוא זוכה לראות... מצווה נוספת, עשייה חיובית נוספת בעולם. (הפרשה שלנו מרובה בראיות נוספות.. מוזמנים ללמוד...⁴)

בחיים שלנו אנחנו רואים כל הזמן דברים דרך העיניים... השאלה היא מה אנחנו רואים?

האם הראייה שלנו חיובית?

האם אנחנו נושאים עיניים ומחפשים מה עוד אפשר לתקן ולהוסיף?

האם הראייה שלנו מחפשת רוחניות?⁵

חיפוש רוחניות, ראייה עמוקה, ונשיאת עיניים לחיפוש נוסף של עשיית טוב, יכולה להביא אותנו לגילויי שכינה, לעבודת ה' ולעשיית טוב.

אברהם אבינו מל את עצמו בגילו המופלג, ויושב מחוץ לאהלו ביום החם שבו הקב"ה הוציא חמה מנרתיקה.

היינו יכולים לצפות שלאחר המאמצים הרבים הכרוכים בברית המילה, אברהם ינוח קצת...

בכל זאת, את המצווה הענקית הזאת הוא קיים!

אבל לא! אברהם יושב פתח האוהל כחום היום, ומסביר רש"י שהוא רצה לראות אם יש עובר ושב להכניסו לביתו.

התורה מספרת שאברהם רואה את שלושת המלאכים, אך נשים לב למילים:

"וישא עיניו, וירא והנה שלושה אנשים ניצבים עליו, וירא וירץ לקראתם מפתח האוהל..."

ראשית - אברהם נושא עיניים, אין הוא רואה את האורחים בראייה פשוטה, אלא לאחר נשיאת עיניים. לאחר חיפוש מדוקדק לאורחים.²

ושנית, התורה חוזרת על המילה - "וירא", וכבר הסבירו פרשנים שהראייה השנייה קשורה יותר להבנה, ראייה שכלית (רש"י, רמב"ן ועוד).³

² אולי אפשר לדייק כך מדברי הספורנו (בראשית פרק יח פסוק ב): "וישא עיניו. התכוון להסתכל".

³ ראה למשל רמב"ם, מורה הנבוכים, ח"א, פ"ב; של"ה, פר' לך לך, אות כד-כה. והשווה למ"ש נכד הבעש"ט, הרב משה חיים אפרים מסדילקוב (דגל מחנה אפרים, וירא):

"וישא עיניו וירא. על דרך (אבות פ"ב, מ"א) דע מה למעלה ממך, וזהו שאמר הכתוב וישא לשון הגבהה למעלה היינו שהסתכל בעיניו וחשב שבכל העיניים יש יראה ואהבה בהתפשטות מעילא לתתא ושורשם למעלה כנ"ל והבן.

⁴ שבע ראיות: וירא אליו ה' באלני ממרא; וירא והנה שלשה אנשים; וירא וירץ לקראתם; וירא לוט ונקם לקראתם וישתחו אפים ארצה; וירא והנה עלה קיטר הארץ בקיטר הפכשן; וירא את המקום מרחק; וירא והנה איל... ושלש פעמים נשיאת עיניים: וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו - בשעה שהוא חווה את גילוי השכינה אחרי המילה; וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחק - בדרכו לעקוד את יצחק; וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל - בעקידה.

⁵ השווה לדברי השפת אמת, בראשית, פרשת וירא, שנה תרנ"ד:

"וירא אליו ה' כו' במדרש (בראשית רבה מח, ב) ואחר עורי נקפו זאת, ומבשרי אחזה כו'. אלולי שמלתי עצמי מהיכן היה נגלה אלי? דאיתא במדרש (בראשית רבה נג, יד) בפסוק ויפקח אלקים את עיניה ותרא באר מים - מכאן שהכל בחזקת סומין, עד שהקב"ה מאיר עיניהם. פי' מו"ז ז"ל להראות כי כל הנצרך לאדם עומד לפניו רק שיזכה לפתוח עיניו לראות כמ"ש גל עיני (תהי' קט, יח) כו' [ז"ל: 'איתא במדרש כי באמת כל מה שהאדם צריך מוכן הדבר לפניו, רק שאינו רואה כל זמן שאין הקב"ה מאיר את עיניו. וכן בתורה שמבקשים 'והאר עיניו בתורתך', כמ"ש דוד המלך ע"ה 'גל עיני ואבטיה כו'. ועל ידי שהשית מאיר לראות את הנפלאות, על ידי זה נדבק לב האדם במצוותיו. וזה שכתוב 'ודבק לבנו כו' (חידושי הרי"ם, וירא, ד"ה 'ויפקח')].

כי האדם נברא בצלם אלקים, א"כ מכל אבר ואבר יש לו למצוא השייך לו בצלם הפנימי.

אך העונות מסתירים ע"י שמתדבק בגשמיות הגוף מכסה על הנפש, ולכן נתן הקדוש ברוך הוא תר"ג מצות לוכך הגוף כדי שיוכל הנפש להתגלות בגוף האדם כמ"ש חז"ל (אבות ויא). "רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את בני ישראל, הרבה להם תורה ומצוות", דכמו שהעונות מסתירין הארת הנפש, כן המצוות מאירות הארת הנפש וכמ"ש מצות ה' ברה מאירת עינים (תהי' קט, יט), וכ"כ נר מצווה (משלי יבג)... וכ"כ "וירא און ולא יתבונן" (איוב יא,א) לכן פקח את עיניה... והנה המילה היא מצוה ראשונה שניתן לבני ישראל ביחוד והוא הסרת הערלה ומכסה של הגשמיות ולכן "אחר עורי נקפו", ונתגלה עצם הציור הפנימי. "ומבשרי אחזה" (איוב יט,כז) הוא ממש מגוף הרמ"ח אברים ושס"ה גידים, וע"ז אחז"ל (אבות ב,א) "דע מה למעלה ממך", שיכול האדם להסתכל בדמות נפשו כל שלמעלה וזה "וירא אליו" ממש... וע"ז ביקש דוד המלך ע"ה "גל עיני". "עיני" - הוא הציור והסתכלות כמו לה' עין אדם שהוא הציור והדמות.

¹ רש"י בראשית פרק יח פסוק א (פרשת וירא):

"פתח האהל - לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו"

לפי רש"י, לאור דברי חז"ל, באמת הקב"ה בא לבקר חולה' ומתגלה לאברהם: "וירא אליו ד' באלוני ממרא והוא יושב פתח האוהל כחום היום מאי כחום היום אמר רבי חמא ברבי חנינא אותו היום יום שלישי של מילה של אברהם היה ובא הקדוש ברוך הוא לשאול באברהם" (בבא מציעא פו,ב), אך אברהם מקדים את האורחים ושם את השיחה עם הקב"ה ב'ממתנה', כביכול:

"אמר רב יהודה אמר רב גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכינה דכתיב ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר וגו' אמר רבי אלעזר בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם מדת בשר ודם אין קטן יכול לומר לגדול המתן עד שאבוא אצלך ואילו בהקדוש ברוך הוא כתיב ויאמר אדני אם נא מצאתי וגו'" (שבת קכז,א).

רבי לוי יצחק מברדיצ'ב עומד על העובדה כי שמו של אברהם נשמט מן הפסוק הראשון: 'וירא אליו' ולא 'וירא אל אברהם', ומתאר את זה ככה (קדושת לוי, פר' וירא):

"וירא אליו ה' באלוני כו'. ויש לדקדק למה לא כתב וירא ה' אל אברהם ולמה אינו מזכיר שמו. ונראה, כי הבורא ברוך הוא משפיע שפע לברואיו ויש שפע אשר לא צמצם עדיין בעולמות. והנה השפע אשר הוא מצומצם בעולמות הוא באותיות כגון עולם השרפים הצמצום הוא באותיות שרפים וכן לכל העולמות שלהם וכן לעולם התחתון לכל אחד כפי אותיות שלו, היינו לאברהם השפע מצמצום אברהם וכן לכל אדם. והנה האדם העובד להשם יתברך במסירת נפש אז הוא מתפשט מאותיות ומדבק עצמו להשפע אשר עדיין לא נתצמצם באותיות. והנה אברהם אינו עליו השלום מל עצמו לעת קנותו והיה עובד הבורא ברוך הוא במסירת נפש ועל ידי זה נתפשט עצמו מן האותיות שלו, כי הוא דבוק בהשפע אשר עדיין לא נתצמצם באותיות ולא נקרא בשמו כלל. וזהו וירא אליו ה', שלא נקרא בשמו כלל.

תשובתו של רבי לוי יצחק היא כי היות ועבודתו של אברהם היא עבודה של דקות ומסירות נפש, וזו מתעלה מעל גבי הגבול האנושי, שמתבטא על ידי האותיות ששמו מורכב מהן. אברהם התפשט מעצמיותו הבאה לידי ביטוי בשמו, ודבק בשפע האלוהי ללא גבולות. וזהו חוויה שהיא מעל המציאות הטבעית, וכל המציאות הטבעית בטלה לגביה. וזהו דקות אינסופית נעדרת מילים ונעדרת תכנים, שהרי אין כאן שנים אלא אחד, וממילא לא רלוונטי לדבר על מסר ועל תוכן.

ברגע נשגב זה שהוא שיה הדקות באלוקים, אברהם מחפש אורחים! והנה, באמת נוקשים על דלתו שלשה 'ערביים' המבקשים צל. אברהם יכל לשאול את עצמו, היות והיה כל כולו נתון בעולמות עליונים: "מה לי ולכם בני תמותה?". אבל לא, אברהם חיפש לחבר בין שמים וארץ ולא לצאת מגבולות המציאות, כדי להשפיע טוב בה, דווקא.

למי שדבק בשכינה ונדרש לסגת מדבקות זו לטובת חיי שעה בעולם הזה, זה ניסיון גדול. ואברהם מרצונו עצר ומכוון מחדש את אישיותו, את כוחותיו, את כל כולו לאותם חיי שעה. הוא רץ אל הבקר, לוקח חמאה, הוא מביא מים לשיטפת רגלים, וברגע אחד הופך אברהם מ'נביא' ל'בעל פונדק'!